

En hälsofrämjande skolutveckling för en likvärdig skola: Initiativ och försöksverksamheter från fältet

Eva Hjørne och Roger Säljö

eva.hjerne@ped.gu.se

roger.saljo@ped.gu.se

Agendan

- Perspektiv på elevhälsa och skolsvårigheter – en kort historisk tillbakablick
- Forskningsprojekt om elevhälsoarbete i praktiken
- Skolverkets satsning för en hälsofrämjande skolutvecklingsskolors initiativ

Att beteckna skolproblem– en historisk överblick

Moralisk/ religiös diskurs (1800-talet)	Psykologisk/ Medicinsk diskurs (tidigt 1900-tal)	Pedagogisk/ Medicinsk diskurs (1930-talet)	Social/ Psykologisk diskursl (1960's)	Biomedicinsk/ Neuropsykiatrisk diskurs (1990-talet)	Psykiatrisk/ Psykologisk diskurs (2016-)
vanartig	sinnesslö	psykopat	bråkig	Damp	ADD/ADHD
idiot	trög	hysteriker	ängslig	Aspergers	AST
Fattig	dum	nervös	snattare	ADHD	PTSD
oböjlig	undermålig	svagbegåvad	skolomogen	Tourette	OCD
styggt	idiot	skolkare	CP	Dyslexi	PDA (pathological demand avoidance)
lat	halvidiot	ordblind	MBD	Dyscalculi	Språkstörning
Utomäkten- skapliga barn	kvartsidiot	vänsterhänt	Dagdrömmare Svåra hemförhållanden	Conduct Disorder	NPF-are Psykisk ohälsa Ångest Depression Bipolär Nyanländ

Följt av exkludering med placering i

1890	Idiotklass
1930	Psykopatklass
	Svagklass
1962	Skolmognadsklass
	Hörselklass, Synklass
	Hjälpklass, Läsklass
	Friluft- och hälsoklass
	CP-klass
	OBS-klass
1975	MBD-klass
1998	Särskild UndervisningsGrupp: Damp-klass
2002	SUG: ADHD-klass, Aspergers-grupp, Paradiset, Vita Huset, Oasen, Lilla Klassen, Äppelgården
2010	SUG: AST+ADHD-blandade grupper, språkklass, lärstudio
2015	SUG: Flexklasser
2018	Resursskola, SUG

Moa, 8 år – ett ex från studier av EHT-möten

- Bitr rekt: Sen idag så fick ja ett nytt namn ehh..som ja inte riktigt vet här... en Moa ehh, jag vet så här detta är en **mycket duktig tjej** som var ehh..våldigt duktig när hon började som sexåring, ni vet allt de här kunde läsa och allt det här
- Rekt: Vilken klass går hon i nu?
- Bitr rekt: Nu går hon i R3. ehh.. så första skolåret så var det så där hon **tyckte allting va jätteroligt å va duktig** å alltihopa då va, å så förra året då så var det så att hon umgicks ganska mycket med- var mycket tillsammans med dom som va ettor på något sätt å eftersom hon var **duktig** å även mognadsmässigt kanske platsade där plus.. men hon hade också en bästis som var sexåring då å så förra året då vet jag att dom sa att hon tyckte att skolan var så tråkig och hade lite **skolvägran** å lite såna här - svårt å få iväg henne till skolan å mamman kände att hon ville att hon blev lite **understimulerad** ja, ni vet ju hur det var.. situationen **mycket vikarier å mycket såna nya lärare å nya grejer då va..**

Forts

- Bitr rekt: så vi tänkte väl lite granna så här att ehh..när hon nu då börjar tvåan till hösten här så kommer det- så blir det nya klasskamrater igen ehh..lite äldre elever som hon var klasskamrat med tidigare så att kanske det blir lite mer utmanande å så då va, och att det skulle gå bättre ehh..nu vet jag bara så här att mamman hade flugit på då stackars Karin (läraren) nu är dom ju nya på fritids bägge två är nya där nere på avdelningen som naturligtvis inte hade nån förhistoria alls å sagt att hon måste hon kan ju inte gå kvar här på fritids å hon trivs inte hon är **deprimerad** å hon är så här liksom väldigt starka ordalag nu är ju mamman vad ska jag säga .. ehh..en människa som lätt hetsar upp sig så då kanske va
- Rekt: Mmm
- Bitr rekt: **Jag kände så här att ehh.. det kanske vore läge att ehh.. ta dom här signalerna på allvar å liksom fundera vad det är som fattas flickebarnet**
- Rekt: Mmm ehh.. hon har ju inte varit föremål för nånting (?)
- Bitr rekt: ingen evk inte nånting
- Rekt: **Men det är kanske inte så dumt att man börjar**

Resultat från elevhälsoprojekt före 2010

- Präglades av ett åtgärdande perspektiv
- Individinriktat synsätt där barnen ses som problematiska och förklaringar till skolproblem hamnar inuti barnet. Det är barnet som ska utredas och "fixas till" medan skolans praktik tas för given och görs osynlig i bedömningarna
- Individualiserande kategorier som används gör skolproblem till elevproblem – alltid varit så
- Elevens röst är inte närvarande
- Neuropsykiatriska diskursen som används frekvent idag är i sig inget nytt
- Läraren mycket lite involverad i elevhälsoarbetet

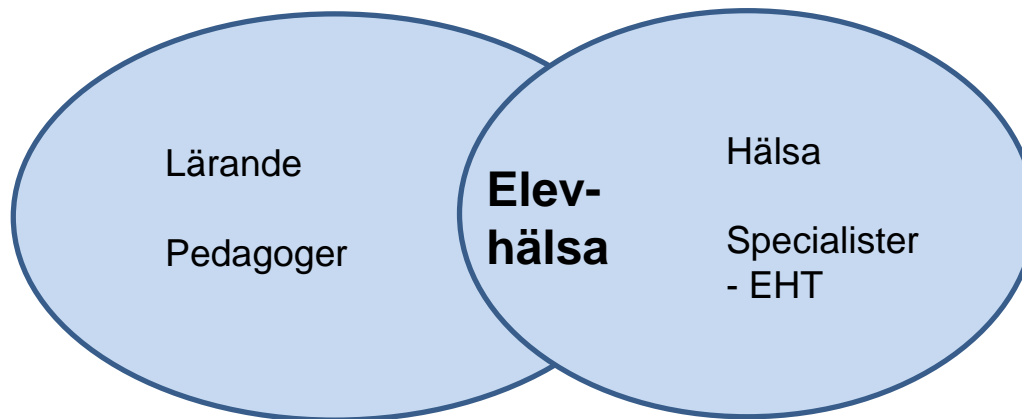
Hjørne & Säljö, 2013

.

Elevhälsa från 2010 – förstärkt uppdrag och rektors ansvar

1. Elevhälsan skall främst **vara förebyggande och hälsofrämjande** och
 2. Stödja elevers **utveckling mot utbildningens mål** (Skollagen kap 2, § 25)
- Insatserna präglas av ett **samband mellan lärande och hälsa**
 - När jag mår bra lär jag mig!
 - Och tvärtom; när jag lär mig mår jag

”Nya” strategier i EHT-arbetet efter 2010

- Lärare och pedagoger, även fritidspedagoger, medverkade vid elevhälsoteamsmötena
- varje deltagare uttalade sig utifrån sin expertroll och kompetens
- fokus på det positiva, på möjligheter istället för på det negativa, på hinder
- skolan och EHT utnyttjade hela skoldagen i ett förebyggande och hälsofrämjande arbete; rasterna och fritids organiserades
- det åtgärdande arbetet fokuserade på pedagogernas ansvar och strategier istället för på elevens tillkortakommanden
- samsyn och samverkan mellan pedagoger och elevhälsopersonal – skolan ägde problemet, inte eleven
 - Hjärne, 2018

Hälsofrämjande skolutveckling för ökad måluppfyllelse – Skolverket 2016 - 2018

- Syftet med bidraget är att stärka skolans elevhälsa och främja lärande och hälsa hos alla
- ”Genom att skapa innovativa och trygga lärmiljöer som tillvaratar elevers olika förmågor, erfarenheter och kreativitet ska insatsen leda till ett ökat lärande och välbefinnande hos eleverna. Eleverna ska ha ett tydligt inflytande över arbetet som ska leda till ett ökat ansvarstagande samt självförtroende hos eleverna”. (Skolverket, 2017)

Ex på fysisk aktivitet som insats

- Pulsträning för åk 5 och 6 under fyra 30-minuters pass i veckan
- Tog 5 min från varje lektion till pulsträningen
- Direkt efter pulspassen förlades teoretiska ämnen som svenska, matte, engelska

Resultat

- "Efter ett pulspass så blir lektionerna väldigt effektiva, det är mer fokuserat och koncentrat. Man får väldigt mycket gjort om man jämför med tidigare"
- "Innan var det 15 min som man hade eleverna sen kunde man lika gärna lägga ner, så kändes det, och nu ger vi 5 min så har vi 35 min med koncentrerade elever av 40 min"
- "Elever i behov av särskilt stöd eller med extra anpassningar har märkbart förbättrat sina resultat"
- En elev t ex som haft stora svårigheter i skolan var tidigare mycket frånvarande. "Denna terminen har hon varit borta endast en dag".
- Lärare som var motståndare till idén från början blivit omvända och numera ser nytta med projektet
- Antalet utredningar minskades eftersom de elever som tidigare ansågs vara "alltför rörliga" numera var betydligt lugnare och sitter still.

Mindfulness och yoga - Burträsk

- Byggprogrammet, mycket stök, hög frånvaro, mycket Red Bull och dator-spel
- Hälsoprofiler, mindfulness och yoga, fysisk aktivitet
- Nyttigare varor i cafét
- Resulterade i högre närvaro, mindre bråk och bättre fysik
- Dessutom bättre skolresultat och högre välmående

Skolverksprojekt omgång 2

- För bidragsomgången 2017 ”tar vi steget in i klassrummet och sätter fokus på lärandet för eleven som en hälsofrämjande faktor: När jag lär mig mår jag bra!” (Skolverket, 2017)
- Insatsen ska vara ett samarbete mellan elevhälsa, pedagoger, skolledning, och huvudman där kollegialt lärande och ett metakognitivt arbetssätt utgör grunden. Även eleverna ska ha inflytande över insatsen.
- Insatsen ska ha medverkan av forskare
- Insatsen ska kopplas till undervisningen inom minst tre av följande fyra områden:
 - Matematik och naturvetenskap
 - Fysisk aktivitet
 - Språkutvecklande arbetssätt
 - Estetiska lärprocesser

Insatser omgång 2

Ex på insatser i omgång 2

- Walk-and-talk klassrum, dans/eurytmi, mindfulness, pulspass, rörelsepauser, brain-breaks, pilatesbollar och gummiband i klassrummet
- ”säg inte att vi är annorlunda – säg att vi är olika” – projekt för att alla ska känna sig likvärdiga, två-lärar-system
- Läscirklar, fortbildning, kompetensutveckling, relationscaféer
- Ridning, Utomhuspedagogik, rastaktiviteter
- Samtal, hälsosamtal, studiero, stresshantering, skapa lugn musik
- Närvaro, skolfrånvaro, kost och sömnvanor, livsstil, hälsovecka, lugn frukost, sockerutställning
- Entreprenöriellt lärande
- Musikarbete, drama, skapa bild/målargrupper, sjunga multiplikationstabellen
- Prestationsfri atmosfär, prestationsfria arenor, stressfria oaser
- Ökat elevinflytande och delaktighet
- Lesson studies, learning studies, Grit, Growth mindset, formativ bedömning,
- ”Hjärt-slags-projekt”, mental träning, coachning, teambuilding

Ex på elevers delaktighet – Krokommun

- Undervisningen ska i större utsträckning planeras och genomföras med ett språkutvecklande arbetssätt: "Eleverna har varit delaktiga i att utveckla undervisningen genom att, tillsammans med EHT och pedagoger, formulera önskningar och förväntningar på undervisning.
- Detta har i sin tur lett till skrivna utvecklingsplaner för pedagoger som har följts upp med eleverna".

Resultat-Krokom

- Lärarna blivit mer medvetna om sin undervisning
- Mer språkutvecklande arbetssätt överlag
- Eleverna har blivit mer motiverade och är mer delaktiga i planering och under lektionerna

Språkutvecklande arbetssätt - Hammenhögs friskola

- introducerat ett tematiskt arbetssätt hos elever och pedagoger. Ett temaarbete hette “bygga broar”:
- Äldre elever fick “bygga broar” med yngre. När mellanstadiet hade läsdagar då besökte de förskolan för att läsa för de yngre barnen.
- Genom dessa läsdagar skapades “språkliga broar” och “relationella broar” mellan barnen samtidigt som det språkutvecklande arbetssättet var i fokus och utvecklades.

”Paus” – att förebygga kränkningar - Hammenhög

- ”Ett exempel som en pedagog delgav i ett fokusgruppsamtal och som visar att eleverna bl a tar ansvar för lärsituation, är när eleverna i en orolig klass efterfrågade kuratorns stöd. Eleverna uttryckte att de hade ”en hård jargong” i klassen och sökte stöd för detta.
- Kurator satt med i klassrummet för att medvetandegöra eleverna om deras beteende som ledde till den hårda jargongen. Kurator samtalade därefter med eleverna kring det hon iakttagit.”

Sammanfattande resultat – eleverna, några ex

- ökat välmående hos eleverna
- sociala klimatet förbättrades
- elevernas lärande hade förbättrats i en positiv riktning
- ökad trygghet
- elevernas språkbruk hade förändrats till det bättre
- det förekom mindre mobbning
- elevernas gemensamma värdegrund hade förbättrats liksom studiero och närvaro i skolan
- en ökad gemenskap bland eleverna och mellan lärare-elev, vilket i sin tur skapade en tryggare skolmiljö.
- ökad koncentration och uthållighet hos eleverna; färre utredningar

Sammanfattande resultat - lärarna, några ex

- ökad professionell medvetenhet hos pedagogerna
- personalens kompetens i att våga använda estetiska uttryck har utvecklats
- utökat samarbete och samsyn som inte funnits tidigare i personalgruppen; alla har fått en gemensam förståelse och grund att utgå från
- jobbar mer systematiskt och hälsofrämjande lärmiljöer är på dagordningen
- blivit medvetna om lärmiljöns betydelse och har nu börjat titta på hur denna ska kunna utvecklas och förbättras
- en nyckel är att elevhälsan och pedagogerna jobbar tillsammans

Elevhälsa och hälsofrämjande skolutveckling

- Ett hälsofrämjande skolutvecklingsarbete **bryter upp gränsen** mellan den traditionella elevhälsan och den pedagogiska personalen och undervisning
- Gå från att fokusera enskilde eleven till fokus på **systemet**
- Elevers hälsa och välmående bör finnas med i planeringen av verksamheten
- **Samverkan** är nyckelordet och elevhälsa hela skolans angelägenhet
- Hälsofrämjande skolutveckling blir **ett nav** runt vilket all verksamhet cirklar och utgår från
- Genom ett hälsofrämjande skolutvecklingsarbete uppfyller elevhälsan sin uppgift av att vara **främst förebyggande och hälsofrämjande**, och ett sådant arbete är helt avgörande för elevers lärande och mående.
- **Utvärdering** av skola och utbildning måste inkludera både kunskapsbedömningar *och* konsekvenser för hälsa och välbefinnande!!

Tack för er uppmärksamhet!

eva.hjorne@ped.gu.se
roger.saljo@ped.gu.se